

MEZŐGAZDÁLKODÁS, FÜVES TERÜLETEK KEZELÉSE ÉS HASZNÁLATA A BALATON-FELVIDÉKI NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG TERÜLETÉN

Márkus Ferenc

Összefoglalás

A Balaton-felvidéki Nemzeti Park területi lehatárolása jelentős átfedést mutat a Gödöllői Agrártudományi Egyetem által felmért és készített, talajtani és klimatikus tényezők figyelembe vételével összeállított agráralkalmassági térkép intenzív szántóföldi hasznosításra alkalmatlan területeivel, melyből következik, hogy a gyepként történő hasznosítást egyszerűen gazdaságossági okokból is támogatni kell.

A Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság egyre jelentősebb szerepet játszik a térség extenzív gazdálkodásának nagyobb elterjesztésében.

A jelenlegi alacsony állatlétszám miatt - mind az Igazgatóság, mind a térség gazdálkodói esetében - a hektáronkénti számosállat-létszám limit még messze van a természetvédelmi szempontból maximumként meghúzható 1-1,5 értéktől, ezért célja elsősorban a legeltetési állattartás növelése.

Az Igazgatóság saját lehetőségei területkezelés szempontjából végesek. Részben ezért, részben pedig a helybeli gazdák, gazdálkodók lehetőségeinek javítása céljából bizonyos területek esetében területbérleti szerződések megkötésére kerül sor, melynek kötött feltételein keresztül a természetvédelmi szempontok jól érvényesíthetők.

Bevezetés

A Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén levő védett területek nagysága közel 70 ezer ha, ebből a Nemzeti Park területe mintegy 60 ezer ha, a többi terület a Tájvédelmi Körzetek, Természetvédelmi Területek alkotják.

A Magyar Állam tulajdonában és a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság kezelésében van az 1999. dec. 31.-i állapot szerint 8700 ha, melyből 4700 ha (53%) gyepterület.

A Nemzeti Park területére ebből 7800 ha (13,5%) esik, melyből gyepterület 4300 ha (54%).

A Nemzeti Park területének mintegy 20 %-a gyepterület, vagyis 11.300 ha.

Fenti adatokból kitűnik, hogy a gyepek kb. 40%-a közvetlen természetvédelmi "felügyelet" alatt áll.

A saját területek növekedése az 1995. évi XCIII. tv. alapján lendült meg, mely a védett, volt szövetkezeti, főleg gyepterületek állam javára történő megvásárlásának, ill. kisajátításának lehetőségét biztosítja és írja elő. 1996. évtől ennek keretében mintegy 5000 ha területet vásárolt meg az Igazgatóság a Magyar Állam javára.

Fentiek alapján érthető, ha az Igazgatóság egyre nagyobb hangsúlyt fektet arra, hogy a gyepterületek szakmai szempontból kifogástalanul legyenek fenntartva. Ennek alapvető irányvonalait a következőkben területegységenként tárgyaljuk.

1. Tihany régió

A Tihanyi-félsziget, mint régió frekvenciált turisztikai látványosság. A félszigeten viszonylag sok gyep-, és erdőterület található, jelentős részben az Igazgatóság kezelésében. A gyepek itt általában sekély termőrétegűek, alacsony termőhelyi értékkel rendelkeznek. Hasznosításukat a korábban megvalósított tervek alapján – részben bérlő által a területre hozott juhok legeltetésével látja el az Igazgatóság. A bérlő helyi vállalkozó több száz legelő állatot hozott a területre. A csekély mérvű legeltetés egyértelműen használ a területnek, hosszabb távon indokolt a juhállomány fejlesztése és a szárazúzásos gyommentesítés (MTZ 80+szárazúzó, kasza) felváltása juhlegeltetéssel még több területen. Az állatok szénaigényének beszerzését a tulajdonos az alacsonyabb fekvésű, szintén Igazgatóságunktól bérbevett kaszálókról oldja meg.

Külön kiemelendő a levendulás kezelése, mely a gyümölcsösként (mandula) történő nyilvántartás ellenére – a fent említett juhokkal – legeltetéses gyephasznosítás folyik. A táji értéként szereplő mandulás-levendulás mintegy 20 ha-os területét fenntartani legeltetéssel a legcélravezetőbb: az állatok – mivel az illóolajat tartalmazó levendulát nem legelik le – körbetisztogatják a levendulabokrokat.

2. Pécselyi-medence

A medence szelíd kultúrtáj jellege folytán viszonylag sok szőlő- ill. gyümölcsös területet tartalmaz, amelyek a délies kitettséű domboldalakon helyezkednek el. Ezek felett ligetes, tisztásokkal tarkított gyepek vannak.

Ezek a különlegesen fajgazdag élőhelyek a legeltetés hiánya nélkül cserjésednek, végül beerdősödnek. Juhokkal történő legeltetésük természetvédelmi szempontból indokolt lenne.

A térségben a saját kezelésben összesen mintegy 400 ha területet van, melyek mozaikos elhelyezkedésűek és többnyire kis területűek. A medence alsóbb fekvésű területein összefüggő nagyobb gyep (kaszáló) területek váltakoznak szántókkal, illetve sásos-nádasos vizes élőhelyekkel. Bizonyos vizes élőhelyek speciális kezelést igényelnek, mely egy kis tengelynyomással rendelkező lápi fűkaszával történik évi egyszeri kaszálással. A gép Tihany sásos-nádas vizes élőhelyeit is kezeli. Az Igazgatóság falvak melletti gyepterületeit helybeli juhászok által, legeltetéssel kezeli. A kaszálók szintén területbérlet útján szarvasmarha ill. lótarató telepek takarmányigényéhez járulnak hozzá. A területen saját kezelési bázis várhatóan nem kerül kialakításra, mivel ezt a területek nagysága és kezelési szükségelte nem igényli.

3. Káli-medence

Medencejellege folytán földhasználati módja hasonló a Pécselyi-medencéhez.

Központi része, a Kornyi-tó térsége kb. 400 ha összefüggő gyepterület, döntően állami tulajdonban. Meghatározó, erdőfoltokkal tarkított gyepek helyezkednek el a Fekete-hegy platóján (kb. 250 ha), szintén állami tulajdonban és természetvédelmi vagyonkezelésben. A Salföld községben található Természetvédelmi Major elsősorban bemutatóhely, az itt elhelyezett állatok (bivaly, szürke marha, racka) a major területének és közvetlen környezetének (száraz gyepek) gyeppkezelési feladatait látják el. A gyeppkezelést végző

állatok (racka, szürke marha) a Kornyi-tó melletti gazdálkodási centrumban nyernek elhelyezést és az épületekhez kapcsolódó területeken végeznek gyepkezelést.

A Kornyi-tó térségéhez közvetlenül kapcsolódó, természeti értékei miatt kiemelt kezelt Sásdi-réten szakaszos legeltetés módszerével 24 db szürke marha van kihelyezve teljes ridegtartással. Tapasztalataink szerint az ilyen, időszakosan vízborítású területek hasznosítására kiválóan alkalmas: a gyomok virágzását megakadályozza (Solidago), a nád nemkívánatos elszaporodását fékezi. A kezelést a természetvédelmi monitorozás eredményeitől függően lesz alkalmazva a többi területen.

Egyéb saját, nem legeltetéssel hasznosított területek (Sásdi-rét) a major állatállományának szénaigényéhez járulnak hozzá.

A hiányzó mennyiség a Tapolcai-medence bérbeadott kaszálóterületeiről bérleti díj fejében átadott széna ill. abrak formájában kerül beszerzésre.

Az Igazgatóság a majorban komplett gyepművelő gépsorral rendelkezik, melynek beszerzését a vizes élőhelyek különleges kezelési igénye indokolta. (Kis tengelynyomású, 50 lóerős traktor+munkagépek)

Cél a Kornyi-tó melletti juhodályok teljes beüzemelése, a környező több száz ha gyepterület legeltetése. Itt lesz az Igazgatóság tenyésztési bázisa. A saját állatok "intervenciós bevetése" a legeltetéses kezelést igénylő területekre (Somló-tető, Magas-Bakony) innen fog történni.

4. Badacsony régió

A Tapolcai-medence az egykori meliorációs munkálatok ellenére is vizes terület. Északi területein még nagyobb a szántók aránya, a Balaton felé haladva azonban időszakosan vízborított, kaszálóként hasznosított területek találhatóak. A térségben jelentős a Solidago-fertőzöttség, különösen a balatoni főút alatti területeken, a sok felhagyott kisparscellás szántón.

Fontos megemlíteni a kezelést nem igénylő, önfenntartó, fajgazdag sziklagyepet a tanúhegyek letörésein. A platóik gyepjei nehéz megközelíthetőségük miatt mezőgazdaságilag nem, vagy alig hasznosítottak.⁶ Tulajdonviszonyukat tekintve állami tulajdonban vannak.

A régióban közel ezer ha saját vagyongazdálkodású gyep művelési ágban lévő területet kezel az Igazgatóság (ebből több száz hektár egybefüggő), ennek ellenére a Badacsony régióban nincs saját gépkapacitás.

Egyetlen meghatározó állattartó telep a Tapolcai Szövetkezet kb. ezer férőhelyes szarvasmarhatelepe. Az Igazgatóság saját vagyongazdálkodásában levő vizes kaszálói bérlet útján ennek a telepnek a szénaigényét fedezik. A bérleti díj "fizetése" szénában ill. szemes takarmányban történik, mely a salföldi majorságba kerül.

A kaszálendő területekre vizes jellegük miatt csak későn lehet rámenni, ezért a természetvédelmi szempontból indokolt késői kaszálás (harisvédelem, orchideafélék elvirágzása stb.) külön szabályozás nélkül is megtörténik.

A Badacsony térség gyepjeinek bérlővel nem ellátott területeit a Káli-medence régió traktora látja el, ez legfőképpen területtisztítási feladat. Az Igazgatóság kezelésébe való

átkerüléskor az ingatlanok jelentős része nem volt kultúrállapotban. A gép által végzett tisztítás után több száz ha vált kaszálásra alkalmassá.

Cél a vizes területekre legelő állatok (bivaly, magyar szürke marha) régióba hozatala.

5. Keszthelyi-hegység régió

Jól erdősült változatos domborzatot és tájképet mutató terület. Gyepterületek a térség északi területein, a Várvölgy-Zalaszántó-Vindornya-medence tengely mentén helyezkednek el. Általában jellemző rájuk a felhagyottság, jelentős a gyomosodottság.

A régióban jelenleg mindösszesen 30 ha van az Igazgatóság kezelésében. E terület aktív kezelést nem igényel, de védelme természetvédelmi szempontból elsőrendű fontosságú.

6. Kis-Balaton régió

A Ramsari Egyezményben is szereplő nemzetközi jelentőséggel bíró terület két jól elkülöníthető részből áll. Az egyik az I-es, II-es vízvédelmi rendszer nádas, sásos központi területei, a másikat az ezeket övező gyepek, szántók alkotják.

A saját vagyongazdálkodású gyepterületek nagysága több, mint 1000 ha.

Sármellék térségében összefüggően 400 ha képez kezelési egységet, a bérlő által megvalósítandó tartózkodóhely, karámrendszer kialakítása után kezelésük szürke marhával történő legeltetés útján lesz megoldva.

Saját erőből megvalósított gyepkezelés folyik Kápolnapusztán, a bivalyrezervátumban. Ennek jelenlegi állatlétszáma (80 db bivaly, 24 db magyar szürke marha) a lehetséges felső határ körül mozog, mivel a bemutatathóság miatt az állatoknak a telep közelében kell maradniuk.

E térségben sincsen saját gépkapacitás, ezért az ilyen jellegű feladatokat jelenleg helyi vállalkozó bevonásával oldja meg az Igazgatóság, bérmunka igénybevételével.

A magyar szürke marha szaporulat tinói ridegtartással területkezelési feladatokat látnak el Fenékpusztán, a Balaton partján.

A régióban új bázis kialakításával a saját állatállomány további növelése szükséges, mivel az Igazgatóság kezelésébe kerülő gyepterületek a térség drasztikusan lecsökkent állatállománya folytán kezeletlenül maradnak.

Szerzők: Márkus Ferenc igazgató-Gál Róbert vagyongazdálkodó-Tóth Szabolcs felügyelő
Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság, Veszprém 8200, Vár u. 31.